INFLUENȚE ALE LITERATURII PATRISTICE ÎN A DOUA PREDOSLOVIE A „PSALTIRII" DE LA ALBA IULIA (1651)

Florentina Nicolae*

Studiul de față își propune să contrazică o frază a lui G. Călinescu, din *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, conform căreia prefețele tipăriturilor religioase din secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea *sunt originale, însă stereotipe şi încâlcite* (ed. 1993, p. 10). Vom analiza *Predoslovia la Psaltire şi către cititoriu*, din *Psaltirea* publicată la Alba Iulia, de către mitropolitul Simion Ştefan, în 1651, cu titlul *A lui David proroc şi împărat cântare „Sefer Teillim" ce să zice „Cartea laudelor" sau „A psalomilor lui David"*.

Apariția acestei tipărituri trebuie relaționată cu intensa politică de calvinizare a românilor ortodocşi, practicată în secolul al XVII-lea, cu precădere în vremea mitropoliților Ilie Iorest şi Simion Ştefan. În acest context se încadrează traducerea şi publicarea unor lucrări precum *Noul Testament de la Bălgrad* (1648) şi *Psaltirea* tipărită tot la Bălgrad (Alba Iulia) în 1651. Însă intențiile politice şi doctrinare care au stat la baza acțiunilor de difuzare a acestor traduceri româneşti au fost depăşite de importanța lor în modernizarea culturii româneşti în ansamblul ei (Mârza 2005*: 122*).

Ambele traduceri sunt precedate de câte două predoslovii, prima adresată principelui Transilvaniei, Gheorghe Rákóczi al II-lea (*Predoslovie către măriia sa, craiul Ardealului* – 1648, 1651), iar a doua adresată cititorilor români (*Predoslovie către cetitori* – 1648, respectiv *Predoslovia la Psaltire şi către cititoriu* – 1651). În ambele situații, numai predoslovia către principe este semnată de mitropolitul însuşi, pentru cea de-a doua s-au înaintat doar supoziții (Wainberg-Drăghiciu 2011: *220*). Ambele predoslovii către cititori menționează limbile din care s-au făcut traducerile: greacă, slavonă, latină pentru *Noul Testament*, respectiv ebraică pentru *Psaltire*[1].

Predosloviile edițiilor îngrijite de mitropolitul Simion Ştefan sunt un exemplu strălucit de erudiție biblică şi patristică, redactate într-un stil foarte clar, cu referințe critice plasate pe lateral, după tipicul epocii. De altfel, exegeza contemporană a subliniat acest aspect al modernității tipăriturilor mitropolitului Simion Ştefan, în contextul spațiului cultural european:

* Universitatea „Ovidius" din Constanța.

[1] Cf. Emanuel Conțac, *Noul Testament de la Bălgrad (1648),* în „Oglindanet. Revistă de informație şi analiză cultural-religioasă", http://oglindanet.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=789: noul-testament-de-la-blgrad- 1648&catid=119:grand-format&Itemid=2, accesat la 1.02.2013.

RITL, nr. 1–4, p. 167–175, Bucureşti, 2013

BDD-A6968 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:00:14 UTC)

„Simion Ştefan punea însă şi el în evidenţă, în acelaşi timp şi tot prin cartea tipărită, nevoia de limpezire nu doar a exprimării, ci şi a semnificaţiei textului sacru. În Noul Testament apărut la Bălgrad, în 1648, şi în Psaltirea imprimată tot acolo, în 1651, numeroasele glose marginale depăşesc prin utilitate simpla dorinţă de clarificare a sensului unor cuvinte. Învăţatul ardelean se apropia astfel de modelul utilizat în epocă în ediţiile critice occidentale" (Chivu 2009: *40*).

În *Predoslovia* la *Psaltire şi către cititoriu*[2], mitropolitul Simion Ştefan reafirmă faptul că traducerea s-a făcut *din limbă jidovască pre limbă rumânească* (ed. 2001, p. 79), subliniind astfel caracterul inovator al traducerii, prin raportarea la versiunea ebraică.

Scopul utilitar al traducerii lui Simion Ştefan reiese din expunerea cu caracter didactic a patru subiecte majore:

1. caracterul sacru şi utilitatea psaltirii: *psaltirea easte carte sfântă şi-i lăudată şi foarte-i de folos sufletului omului* (ed. 2001, p. 79);

2. expunerea în rezumat a fiecărui psalm în parte, la începutul acestuia: *despre summa psaltirii* (*ibidem*);

3. structura textului: *despre părţile şi despre rândul psaltirii* (*ibidem*);

4. autorii psaltirii: *cine au scris psaltirea* (*ibidem*).

Autorul(-ii) *Predosloviei* consideră *Psaltirea* drept un compendiu al Sfintei Scripturi, o carte de înţelepciune, universală şi atemporală[3]. Aici este demonstrată originea divină a Bibliei, este vestită sosirea Mântuitorului, sunt descrise calităţile, atributele, firea şi faptele lui Dumnezeu Tatăl, se arată cum se obţin iertarea păcatelor şi viaţa veşnică. Ideile enunţate, referitoare la caracterul profetic al *Psalmilor*, sunt preluate din lucrarea Fericitului Augustin *Enarrationes in Psalmos*, în care autorul demonstrează că aproape fiecare verset al psalmilor conţine o referire la Noua Lege, la viaţa şi filosofia Mântuitorului[4]. Aceeaşi demonstraţie este făcută de Euthimius Zigabenus în *Prefaţa* sa la *Comentarii asupra tuturor*

[2] Despre această *Predoslovie* şi izvoarele patristice utilizate, vezi studiu Arhimandritului dr. Policarp, *360 de ani de la apariţia „Psaltirii de la Bălgrad" din 1651*, http://www.ziarullumina.ro/articole;1702;1; 57277;0;360-de-ani-de-la-aparitia-Psaltirii-de-la-Balgrad.html. Preluare de pe site-ul Bibliotecii Sfântului Sinod. Patriarhia Română: http://bibsinod.ro/tag/carte-veche-romaneasca, accesare la 10.02.2013.

[3] Această idee transcende veacurile de exegeză biblică. Iată frumoasele cuvinte scrise de IPS Teodosie, Arhiepiscopul Tomisului, cu referire la perenitatea Psaltirii: „Se poate spune că în Psaltire găsim adunată experienţa de veacuri a omenirii, că aflăm ceea ce antichitatea a spus mai bun şi mai frumos în legătură cu neliniştile omeneşti. De aceea nu este de mirare că Psaltirea a şi fost cartea cea mai des întrebuinţată, că a fost limanul către care au alergat sufletele noastre".

http://psaltirea.wordpress.com/2009/03/07/ips-teodosie-despre-rugaciune-in-cartea-psalmilor-4/, accesat la 1.02.2013.

[4] Aceste idei sunt prezente şi în gândirea altor scriitori din literatura patristică, de exemplu, Niceta de Remesiana: *Nam quicquid lex, quicquid prophetae, quicquid euangelia ipsa receperunt, in his carminibus suaui meditantium dulcedine continetur* (Căci orice, Legea, profeţii şi însăşi Evanghelia se cuprinde în aceste cântări ale celor ce le rostesc cu suavă dulceaţă). Niceta de Remesiana, *De psalmodiae bono,* V, în Sfântul Niceta de Remesiana, *Opere.* Traducere din limba latină, introducere şi note de lect. dr. Ovidiu Pop, Bucureşti, Editura Sophia, 2009, p. 142.

BDD-A6968 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:00:14 UTC)

psalmilor, un autor pe care autorii *Predosloviei* îl vor cita sau parafraza mai departe. Acesta consideră că dincolo de faptele istorice descrise în *Psaltire,* pot fi identificate în versete profeţii (*prophetia*) despre viaţa Mântuitorului, patimile şi învierea Lui, despre Tatăl, Fiul şi Sfântul Duh (Zigabenus 1573[1864]: *49*).

Ceea ce aduc nou autorii *Predosloviei* româneşti sunt exemplele din *Psaltire,* pentru fiecare idee enunţată. Astfel, chiar şi cele Zece Porunci pot fi identificabile în varii versete psalmice. Ca metodă argumentativă, autorul pune în paralel pasaje vetero- şi neotestamentare cu fragmente din psalmi: *În a 9 porâncă ne porâneaşte Dumnezău să nu grăim mărturie strâmbă spre priatenul nostru. Despre aceasta grăiaşte David, psalom 14 prespe tot, i psalom 6, stih 8 i psalom 51, stih 1, 3, 4. În a 10 porâncă conteneaşte Dumnezău pohta cea rrea şi, împrotivă, porânceaşte carea e curată şi sfântă. Despre aceasta grăiaşte David, psalom, psalom 50, stih 8, 12: „Şi Duh direpţ înnoiaşte." Aşea, cu ştirea lui Dumnezău arătăm cumu-s sfinţii psalomi de folos, de învăţătură carea e în direptate* (Psaltirea 1651 [2001]: *89*).

Pentru a demonstra utilitatea psalmilor, Simion Ştefan se raportează la hermeneutica patristică, pentru început, la Sfântul Vasile cel Mare şi Fericitul Augustin: *Auziţ, rogu-vă, lauda psaltirii din gura lui Vasilie şi a lui Avgustin*[5]. Credem că este vorba de fapt de o singură sursă, introducerea amplă a lui Vasile cel Mare din *Omilia* la primul psalm, a cărui traducere în latină de către Rufinus de Aquileia a fost atribuită lui Augustin (Augustinus 1865: *63–64*).

Simion Ştefan procedează la o citare aproape exactă a primelor două subcapitole din omilia baziliană la psalmul întâi, asumându-şi, dar şi generalizând *scopul didactic şi moral al omiliei sale* (*Psaltirea* 1651 [2001]: *89*)[6]:

I. *Toată Scriptura este insuflată de Dumnezeu şi folositoare.* (…) Cartea Psalmilor, însă, cuprinde ce este folositor din toate: profeţeşte cele viitoare, ne aduce aminte de faptele istorice, dă legi pentru viaţă, ne învaţă cele pe care trebuie să le facem. Şi, ca să spun pe scurt, Cartea Psalmilor este o vistierie obştească de învăţături bune, dând fiecăruia, după sârguinţa lui, ce i se potriveşte. Tămăduieşte rănile vechi ale sufletelor şi aduce grabnică însănătoşire	*Toată Scriptura Sfântă de Dumnezău-i răsuflată i proč,* aşea grăiesc de psaltire: „Cartea Psaltirii" cuprinde toate lucrurile care-s de folos; lucrurile venitoare le prorocească; viilor le rânduiaşte leage şi le tocmeşte obiceaiu şi (pre scurt să zic, cu un cuvânt) easte vistiariul a toate învăţăturilor bun, vacarele-s de lipsa spăseniei omului. Că ranele ceale de demult ale inimilor le vindecă, şi celor noao încă le dă leac; beteagii vrăcuiaşte-i, pre cei sănătoş ţine-i şi-i păzeaşte, şi

[5] Cei doi scriitori patristici sunt autorii unor lucrări de hermeneutică psalmică. Sfântul Vasile de Mare a redactat *Omilii la Psalmi* (acoperind doar primii paisprezece psalmi), iar Fericitul Augustin este autorul tratatului *Enarrationes in Psalmos*, lucrare monumentală, în care sunt comentaţi toţi psalmii.

[6] Alin Tat, *Vox totius Christi. Psalmul 1 după Augustin şi Vasile cel Mare*, în „Oglindanet. Revistă de informaţie şi analiză cultural-religioasă", http://www.oglindanet.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=649%3Avox-totius-christi-psalmul-1-dup-augustin-i-vasile-cel-mare&Itemid=54, accesat la 31.01.2013.

BDD-A6968 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:00:14 UTC)

celui de curând rănit; îngrijeşte pe cel bolnav şi păstrează pe cel care nu-i atins de boală; într-un cuvânt, îndepărtează, pe cât e cu putință, patimile care se încuibaseră în felurite chipuri în viața oamenilor; şi face aceasta cu seducție măsurată şi cu dulceață, sădind în suflet gând plin de înțelepciune.

Duhul cel Sfânt a văzut că neamul omenesc e greu de îndrumat spre virtute şi că noi, din pricina înclinării spre plăcere, neglijăm cu totul viețuirea cea dreaptă. De aceea ce face? A unit dogmele cu plăcerea cântatului, ca, odată cu dulceața melodiei, să primim pe nesimțite şi folosul cuvintelor de învățătură; face la fel ca doctorii cei înțelepți; aceştia deseori ung de jur împrejur cu miere paharul în care dau bolnavilor fără poftă de mâncare, doctorii mai amare. Pentru aceasta, dar, ni s-au alcătuit aceste melodii armonioase ale psalmilor, pentu ca celor care sunt copii cu vârsta sau celor care sunt cu totul tineri cu purtarea să li se pară că ei cântă, dar de fapt îşi instruiesc sufletul. Că n-a plecat de la biserică cineva dintre cei mulți şi trândavi păstrând cu uşurință în minte vreo poruncă apostolică sau profetică; dar cuvintele psalmilor le cântă şi le fredonează şi în piață. Dacă unul din cei care se sălbăticesc cumplit din pricina mâniei intră în biserică, ei bine, când începe să se cânte psalmul, atunci, datorită melodiei, pleacă din biserică cu sălbăticia sufletului potolită.

II. Da, psalmul este linişte a sufletelor, conducător al păcii; potoleşte tulburarea şi vâlvătaia gândurilor, înmoaie mânia sufletului şi înfrânează pe cel desfrânat. Psalmul leagă prietenii, uneşte pe cei de scârba o domoleaşte, slăbiciunea inimilor noastre o întăreaşte; şi gândurile noastre le îndereptează, ca să fie pre voia lui Dumnezău.

Că văzu Duhul Sfânt neamul că-i cu nevoie a-l aduce spre fapte bune păntru slăbiciunea firii omeneşti, ce mai vârtos să pleacă spre fapte reale, lăsând înapoi năravul vieții creştineşti. Derept aceaea, ce făcu? Împreună cu învățăturile sfinte cântece sufleteşti şi frumoase şi dezmierdate şi cu glasuri cuvioase să priimim cu mai mare dulceață învățăturile sufleteşti şi cântările psalomilor, cum fac vracii cei ştiutori: când dau băutură amară bolnavului, ei ungu usnele păharului dinafară cu dulceață, ca să nu urască folosul leacului pentru amărăciunea băuturii. Pentru aceaea au aflat noao cântările psalomilor cu glasuri cuvioase. Ca, de-ară fi oarecarii poroboci au tineri cu firea, cântând cu glas, cu de-adinsu învață-ş inimile sale; că neci porânca apostolilor, neci prorocia Prorocilor nu o poate primi cineva lesne dentre oamenii cei proşti şi leaneş, neci nu o pot ținea minte deaca ies din besearică. Iar cuvintele psalomilor le cântă şi acasă şi le poartă cu sine şi afară; şi când va fi cineva cu inima amărâtă şi mânioasă sau tristă şi va auzi glasul cântărilor psalomilor, numaidecât să mângâie şi să îmblânzeaşte.

Psalomul easte liniştea inimilor şi pacea sufletelor; tulburările şi undele inimilor le conteneaşte, că moaie mânia mintei şi hlăpia o întoarce spre trezvie; psalomul strânge prietinie, îndărăptnicii asamănă-i, pizmaşii împacă-i; că cine ară putea ținea mai mult pizmă pre om, când

BDD-A6968 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:00:14 UTC)

departe, împacă pe cei învrăjbiţi. Cine se mai poate socoti vrăjmaş cu cel care a înălţat acelaşi glas spre Dumnezeu? Cântatul psalmilor aduce, deci, cel mai mare bun: dragostea. Cântatul împreună este ca un lanţ care duce la unire; uneşte poporul în simfonia unui singur cor. Psalmul pune pe fugă demoni şi aduce îngeri într-ajutor; este armă pentru frica de noapte, odihnă pentru ostenelile zilei; este întărirea pruncilor, podoabă celor în floarea vârstei, mângâiere bătrânilor, găteală foarte potrivită femeilor. Psalmul populează pustiurile, cumineşte pieţele; este carte elementară de învăţătură pentru cei ce intră în viaţă, creştere pentru cei ce înaintează în vârstă, întărire pentru cei maturi. Psalmul este glas al Bisericii; psalmul înveseleşte sărbătorile; psalmul creează tristeţea cea după Dumnezeu; psalmul scoate lacrimă şi din inimă de piatră; psalmul este lucrul îngerilor, vieţuire cerească, parfum duhovnicesc. (Sfântul Vasile cel Mare. *Scrieri*, trad. Dumitru Fecioru, partea I, seria PSB, 17, 1986, p. 183–184)	sloboade glasul psalomului către Dumnezău? Pentru aceaea, care bine e mai mare între oameni, aceaea ne aduce cântarea psalomilor: dragostea o încinde şi glasul lor împreună inimile oamenilor; psalomul goneaşte pre dracii şi aduce pre îngerii într-agiutoriul nostru; şi ni-e armă în frica nopţiei, în osteneala de dzua ni-e odihneală; şi porobocilor – pază, tinerilor – frâmseţare, bătrânilor - mângâiare, muierilor – lume bună; pustiile le face lăcuitoare, târgurile le face treazve; proştilor – învăţătură, învăţaţilor – temeiu, întregilor – tărie; şi-i glas unul a toate besearicile: aceasta sărbătorile şi adunările luminează; aceasta – căinţa, care-i după Dumnezău, lucrează; psalomul, din inimă împietrită izvoraşte lacrămi; psalomul e lucrul îngeresc şi-i slujbă sufletească *i pročaę.* Psalomul e vistiariul a toate lucrurilor bune şi oglinda firei şi milei dumnezăieşti şi-i grădina inimilor creştineşti, leacul boalelor sufleteşti. (*Psaltirea 1651,* 2001, p. 91, 93)

În *Predoslovie,* după model bazilian, traducătorul renunţă la pasajul referitor la realităţile istorice pe care le descriu psalmii (ne aduce aminte de faptele istorice), dar accentul cade mai mult pe calităţile catarctice ale acestora. În plus faţă de textul Sfântului Vasile cel Mare, autorul *Predosloviei* adaugă epitetele *amărâtă, tristă*, alături de *mânioasă*, precum şi verbul *mângâie*, cu aluzie la sintagma *inimă înfrântă şi întristată* din Psalmul 50, versetul 19 (*Psaltirea* 1651).

În descrierea structurii şi tematicii *Psaltirii,* se face referire la un alt scriitor patristic, Fericitul Ieronim (Eusebius Sophronius Hieronymus) şi la lucrarea acestuia, *Commentariorum in Sophoniam Prophetam liber unus*. Probabil influenţat de numele scriitorului latin, mitropolitul a scris în *Predoslovie, Sofronie* (p. 95)*,* în loc de *Sofonie.* Au în comun cei doi cunoaşterea limbii ebraice şi utilizarea acesteia în efortul de traducere a textului sacru. Fericitul Ieronim analizase în paralel versiunea ebraică şi cea grecească a Septuagintei; la comentariul capitolului 3, versetele 14–18, face observaţia ca diferenţele în ceea ce priveşte începutul şi finalul unor capitole sunt cauzate de diferenţele de traducere

BDD-A6968 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:00:14 UTC)

din ebraică, în greacă şi latină: *Non videatur mirum, ut saepe diximus, aliter Hebraica capitula, aliter LXX Graeca videlicet Latinaque finiri. Ubi enim in sensu diversa translatio est, ibi necesse est diversa esse vel principia vel fines* (Hieronymus, 1845: *1382*). A doua referire la opera ieronimiană se face la *Predoslovia lui Malahia proroc* (*Psaltirea* 1651 [2001]: *97*).

Comentând felul în care Cartea lui Ezdra a fost atribuită lui Malahia, Ieronim face o paralelă cu maniera de a atribui un psalm cu autor neprecizat în titlu, autorului psalmului anterior: *quod et in Psalmis diximus, qui titulos non habent, eorum esse credendos, quorum priores psalmi nominibus praenotati sunt* (Hieronymus, 1845: *1542*). – *Carii psalomi n-au numele scriitoriului desupra gicem că-s a celora cărora li-e scris numele la psalom de mai sus* (Psaltirea 1651 [2001]: *97*). Mitropolitul marchează citatul respectiv ca atare, spre deosebire de felul în care a prezentat fragmentul preluat aproape exact din omilia baziliană. De altfel, distincţia dintre citare şi parafrazare era încă neclarificată în secolul al XVII-lea (Benner–Tengström, 1977: *37*).

Un alt scriitor patristic la care face trimitere Mitropolitul este „Sfântul Hilarie", nominalizat de două ori în a doua *Predoslovie.* Este vorba despre Sfântul Hilarie de Poitiers (Hilarius Pictaviensis), contemporan cu Fericitul Augustin şi cu Fericitul Ieronim, autor, între altele, al unui „Tratat despre psalmi" (*Tractatus super psalmos),* din care s-a inspirat Mitropolitul Simion Ştefan. Acesta oferă titlul ebraic al *Psaltirii – Tehillim*, căruia îi dă traducerea literală, „Cartea laudelor", cu precizarea că va folosi, totuşi, traducerea „Cartea psalmilor", pentru a respecta tradiţia apostolică (adică Septuaginta). Formularea autorului, *iar noi zicem cu apostolii Cartea psalomilor,* este preluată din prologul Sfântului Hilarie: *sed nos secundum apostolicam auctoritatem, Librum psalmorum et nuncupamus, et scribimus* şi mai jos, tot acolo, *sed secundum apostolicam auctoritatem Liber psalmorum esse noscendus est* (Hilarius 1844: *233*). Observaţiile potrivit cărora evreii au împărţit Cartea psalmilor în cinci părţi, marcate prin formularea *Amin, Amin – Fie, fie*, adică după psalmii 40, 71, 88, 105, nu îi aparţin Fericitului Ieronim, cum consideră autorul *Predosloviei,* ci sunt preluări din acelaşi Prolog al Sfântului Hilarie: *Nam aliqui Hebraeorum eos in quinque libros divisos volunt esse: ut sit usque in quadragesimum psalmorum liber primus, et a quadragesimo usque in septuagesimum-primum liber secundus, et ab eo usque in octogesimum-octavum liber tertius, et usque in centesimum-quintum liber quartus; ob quod hi omnes psalmi in consummatione sua habeant,* fiat, fiat (Hilarius 1844: *233*).

Urmează o preluare greşită din textul latin. Autorul *Predosloviei* notează că a cincea parte se întinde „de la 106 până la 108" (Psaltirea 1651 [2001]: *95*), ceea ce nu mai corespunde originalului hilarian: *concludatur deinde in centesimo-quinquagesimo psalmo liber quintus* (Hilarius 1844: *233*).

Consideraţiile privind autorii psalmilor sunt preluate din acelaşi *Prolog* al Sfântului Hilarie. Mitropolitul precizează doar numele autorului şi combină două citate din subcapitolele 2 şi 3 ale *Prologului*:

BDD-A6968 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:00:14 UTC)

De scriitorii psalomilor, aşea scrie Hilarie: Mulţi-s scriitorii psalomilor: că unii i-au scris David, alţii – Solomon; alţii, de Asaf, alţii să cheamă a lui Idithom; iară alţii zic că-s scriş de feciorii lui Corei; şi alţii să cheamă că-s a lui Moissi. Iară despre ceşti psalomi, carii n-au numele scriitorilor săi desupra la începenie, – ce numai ce au desupra alt tituluş, – despre aceştea acesta e obiceaiul cărtularilor celor de demult: că den psalomul ce e scris numele scriitoriului desupra, de acela să ţin şi ceia alalţi, carii n-au numele scriitoriului său desupra, până în cela psalom ce are alt nume desupra, a lui său scriitoriu. (ed. 2001, p. 97)	Sunt autem plures eorundem psalmorum scriptores. Nam in aliquibus David auctor praescribitur, in aliquibus Salomon, in aliquibus Asaph, in aliquibus Idithum, in aliquibus filiorum Chore, in aliquo Moysi. (Prologus, 2) De his autem qui sine diversorum auctorum nominibus sub diversis superscriptionibus habentur, antiquorum virorum ista traditio est, quod ex eo psalmo, cuius auctor in superscriptione praeponitur, qui deinceps sine auctorum superscriptione succedunt, eius esse existimandi sunt, qui anterioris psalmi auctor inscribitur, usque in eum psalmum, in quo nomen alterius auctoris praeferatur. (Prologus 3)

O altă sursă bibliografică menţionată în a doua *Predoslovie* o reprezintă scriitorul bizantin Euthimius Zigabenus (numit simplu, în textul românesc, „Euthimie"), călugăr şi teolog erudit de la curtea lui Alexios Comnenus (Ana Comnena 1977: *336*), autor, între altele, al unor *Comentarii asupra tuturor psalmilor*, traduse în latină de Philippus Saulus, în 1573.

Euthimius Zigabenus este amintit în *Predoslovie* în subcapitolul *De scriitorii Psaltirii*, după Sfântul Hilarie şi în opoziţie cu acesta, deoarece are părerea tranşantă, chiar în prima frază a prefeţei la *Commentarii* (Zigabenus, 1573[1864]: *42*), că autorul tuturor psalmilor a fost David: *Euthimie zice că toţ psalomii sânt scriş de David* (Psaltirea 1651 [2001]: *97*). Referirile la prefaţa lui Euthimius Zigabenus se repetă, chiar dacă autorul *Predosloviei* nu mai precizează sursa. De pildă, consideraţia conform căreia *Mulţi zic aşea, că psalomii i-au strânsu la un loc Ezdra, după robia ce-au fost în Vavilon şi i-au împărţit aşea pre scriitori, carele în ce vreame au fost scris. Alţii zic că i-au strânsu Izichiaş-Craiu* (*Psaltirea* 1651 [2001]: *99*) este o parafrază după un fragment din aceeaşi prefaţă a lui Euthimius Zigabenus (Zigabenus, 1573[1864]: *50, 62*), ca şi prezentarea în rezumat, pe zece teme mari (*în ceaste 10 lucruri – εις ... δέκα κεφάλια*), a psalmilor în ansamblu. Spre deosebire de scriitorul bizantin, care prezintă în detaliu personalitatea regelui David şi atrage atenţia în egală măsură asupra conţinutului istoric al psalmilor (Zigabenus, 1573[1864]: *50*), în *Predoslovie* este subliniat rolul formator şi spiritual al acestora (Psaltirea 1651 [2001]: *93–95*), tot după model bazilian.

Finalul celei de a doua *Predoslovii* reia ideea enunţată la început, a originii divine a *Psaltirii,* ca parte a *Sfintelor Scripturi,* preluată de la Sfântul Pavel (II Tim., 3, 16): *destul ni-e că ştim că-i scriitoriul Duhul Sfânt şi-i strânsă şi rânduită de oamenii Duhului Sfânt* (Psaltirea 1651 [2001]: *99*). În plus, autorul (sau autorii)

BDD-A6968 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:00:14 UTC)

adaugă un îndemn subtil la acțiune în studierea *Psaltirii*, prin parafrazarea unui fragment din *Epistola sobornicească a Sfântului Apostol Iacov, căci precum trupul fără de suflet mort este, astfel şi credința fără de fapte moartă este* (2, 26): *Mai vârtos de toate pre aceasta ne-am silit să ținem înțelesul Duhului Sfânt, că scriptura fără înțeles easte ca şi trupul fără suflet* (Psaltirea 1651 [2001]: *101)*.

Chiar dacă traducerea coordonată de Mitropolitul Simion Ştefan s-a făcut din ebraică, în română, interpretarea psalmilor este puternic influențată de tradiția profetică şi mesianică inițiată de literatura patristică. Referirea permanentă la tradiția patristică greacă şi latină, prin citare şi parafrazare este o trăsătură esențială a umanismului european, în abordarea Scripturii (Grendler 2008: *37*) şi exprimă ancorarea profundă a traducătorilor *Psaltirii* de la Alba Iulia în contextul cultural al epocii contemporane.

BIBLIOGRAFIE

Surse primare

Niceta de Remesiana, 2009: *De psalmodiae bono,* V, în Sfântul Niceta de Remesiana, *Opere.* Traducere din limba latină, introducere şi note de lect. dr. Ovidiu Pop, Bucureşti, Editura Sophia.

Pavel, Eugen 2001: *Carte şi tipar la Bălgrad (1567–1702)*, Cluj-Napoca, Editura Clusium.

Psaltirea de la Alba Iulia 1651 [2001]: Editori Mihai Moraru, Remus Onişor, Alexandra Moraru, Iacob Mârza, Eva Mârza, Mihai Gherman, Alba Iulia, Editura Reîntregirea.

Sfântul Vasile cel Mare, 1986: *Scrieri,* trad. Dumitru Fecioru, partea I, seria PSB, 17.

Resurse electronice

Aurelius Augustinus, 1865: *Ennarationes in Psalmos,* în *Opera omnia,* Tom IV, Editor J.-P. Migne, Patrologiae cursus completus…, Series Latina, Vol. 36, Paris. Ediție online: http://books.google.ro/books?id=52_YAAAAMAAJ&printsec=frontcover&hl=ro&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, accesat la 28.01.2013

Eusebius Sophronius Hieronymus, 1845: *Commentariorum in Sophoniam Prophetam liber unus,* în *Opera omnia. Tomi V et VI.* Editor J.-P. Migne, Patrologiae cursus completus… Series Latina, Vol. 25, Paris. Ediție online:

http://books.google.ro/books?id=jHzYAAAAMAAJ&printsec=frontcover&hl=ro&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, accesat la 29.01.2013

Hilarius Pictaviensis, 1844: *Tractatus super psalmos,* în *Opera omnia.* Tom I, Editor J.-P. Migne, Patrologiae cursus completus… Series Latina, vol. 9, Paris. Ediție online: http://books.google.ro/books?id=cAQRAAAAYAAJ&printsec=frontcover&hl=ro&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, accesat la 26.01.2013

Euthymius Monachus Zigabenus, 1573[1864] : *Commentarii in omnes Psalmos,* e Graeco in Latinum conversi, per R.D.Philippum Saulum Episcopum Brugnatensem, Lugduni, apud Petrum Landry. Text reprodus în *Commentarii in Psalmos Davidis,* în *Opera quae reperiri potuerunt omnia*, tom I. Editor J.-P. Migne, Patrologiae cursus completus… Series Graeca, vol. 128, Paris.

Ediție online

http://books.google.ro/books?id=e_s9MwiOL0C&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, accesat la 30.01.2013

BDD-A6968 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:00:14 UTC)

Surse secundare

Benner, Margareta şi Tengström, Emin, 1977: *On the Interpretation of Learned Neo-Latin. An explorative study based on some texts from Sweden (1611–1716)*, Acta Universitatis Gothoburgensis.

Călinescu, G., 1993: *Istoria literaturii române de la origini, până în prezent,* Craiova, Editura Vlad & Vlad.

Chivu, Gheorghe, 2009: *Psaltirea – de la litera la spiritul textului sacru. Consideraţii asupra unui manuscris moldovenesc de la mijlocul secolului al XVII-lea*, în *Text şi discurs religios*, 1, Iaşi, Editura Universităţii Al. I. Cuza, p. 3–43.

Comnena, Ana, 1977: *Alexiada,* vol. II, Cartea a XV-a, Bucureşti, Editura Minerva.

Grendler, Paul F., 2008: *Italian Biblical Humanism and the Papacy (1515–1535),* în *Biblical Humanism and Scholasticism in the Age of Erasmus*, editor Erika Rummel, Leiden-Boston, Editura Brill.

Mârza, Iacob, 2005: *Zenovie Pâclişanu despre raporturile românilor cu calvinismul în veacul al XVII-lea: reevaluări istoriografice,* în „Annales Universitatis Apulensis, Series Historica", 9 / II.

Moraru, Mihai, 2001: *Locul Psaltirii de la Alba Iulia (1651) între traducerile româneşti ale Cărţii Psalmilor*, studiu introductiv la *Psaltirea de la Alba Iulia 1651*, Alba Iulia, Editura Reîntregirea.

Wainberg-Drăghiciu, Iuliana, 2011: *Clerici români ai veacurilor trecute, ocrotitori ai cărţii tipărite pe teritoriul românesc (sec. al XVI-lea – prima jumătate a sec. al XVII-lea),* în „Altarul Reîntregirii", nr. 1, Alba Iulia.

Resurse electronice

Chiţulescu, Arhim. dr. Policarp, *360 de ani de la apariţia „Psaltirii de la Bălgrad" din 1651*, http://www.ziarullumina.ro/articole;1702;1;57277;0;360-de-ani-de-la-aparitia-Psaltirii-de-la-Balgrad.html. Preluare de pe site-ul Bibliotecii Sfântului Sinod. Patriarhia Română: http://bibsinod.ro/tag/carte-veche-romaneasca, accesat la 10.02.2013.

Conţac, Emanuel, *Noul Testament de la Bălgrad (1648),* în „Oglindanet. Revistă de informaţie şi analiză cultural-religioasă". Ediţie online:
http://oglindanet.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=789:noul-testament-de-la-blgrad-1648&catid=119:grand-format&Itemid=2, accesat la 1.02.2013.

Tat, Alin, *Vox totius Christi. Psalmul 1 după Augustin şi Vasile cel Mare*, în „Oglindanet. Revistă de informaţie şi analiză cultural-religioasă". Ediţie online: http://www.oglindanet.ro/index.php?option=com_content&view=article&id= 649%3Avox-totius-christi-psalmul-1-dup-augustin-i-vasile-cel-mare&Itemid=54, accesat la 3.02.2013

IPS Teodosie (Macedon Petrescu), *Despre rugăciune în Cartea Psalmilor (4).*
http://psaltirea.wordpress.com/2009/03/07/ips-teodosie-despre-rugaciune-in-cartea-psalmilor-4/, accesat la 28.01.2013.

ABSTRACT

In this study there is analyzed the impact of patristic literature on the first translation into Romanian of the Book of Psalms, in 1651, under the coordination of Simion Ştefan, the Orthodox Metropolitan of Transylvania. The translation was done from Hebrew, but the influence of the Greek Septuagint, the Latin (not necessarily the Vulgate) and the Slavic versions cannot be ignored. In the Second Introduction (Predoslovie), the Archbishop gives an erudit presentation of the origin, authorship, aims, structure, main ideas of the Book of Psalms, using – with or without specific nomination – the works of Basil the Great, Jerome, Augustine and of the less known Byzantine writer Euthimius Zigabenus. The Western manner of quotation and paraphrase is obvious, having as a result a very modern and scientific version of the Book of Psalms.

Keywords: Psalms, Romanian language, patristic literature, quotation, paraphrase.

BDD-A6968 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:00:14 UTC)